

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43

Nisan 2016 April 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

SOSYAL ADALETİN İKİ LIBERAL YÜZÜ: JOHN RAWLS & FRIEDRICH HAYEK
TWO LIBERAL FACES OF SOCIAL JUSTICE: JOHN RAWLS & FRIEDRICH HAYEK

Sevda KÖSE*
Bengü DOĞANGÜN YASA**

Öz

Bu çalışmada iki liberal düşünür; Hayek ve Rawls'un sosyal adalet kuramındaki farklı bakış açıları incelenmeye çalışılmıştır. Bu iki düşünürün sosyal adalet kavramına olan yaklaşımları benzerlikler ve karşıtlıklar temelinde ele alınacaktır.

Önemli bir siyaset felsefecisi olan John Rawls, toplumsal yapıda eşitlikçi bir algının önemini vurgularken bu eşit yapıda toplumsal dengenin sağlanabilmesi açısından dezavantajlı grupların lehine bir düzenlemenin eşitlik algısı ile ilgili olarak herhangi bir olumsuzluğa yol açmayacağını savunarak sosyal adalete pozitif bir bakış açısı geliştirmiştir. Bunun aksine Hayek ise katı liberal tutumuyla sosyal adaletin imkansızlığını iddia etmektedir. Her iki liberal düşünürün ulaştığı farklı sonuçlara giden yolda belirli noktalarda benzerliklerinin de olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal adalet, Rawls, Hayek, Adalet, Eşitsizlik.

Abstract

In this paper, It will be examined different approaches about social justice of two liberalist ideologist, Hayek and Rawls in international and disciplinary perspectives. It will be scrutinized their ideas about social justice in terms of similarities and dissimilarities.

While emphasising the significance of an equalitarian perception in social structure, John Rawls, who is a leading political philosopher, developed a positive perspective in social justice by suggesting that a regulation which is on behalf of disadvantaged groups and aims to enable the social balance in this equal structure wouldn't cause any problems regarding the perception of equality.

In opposite Hayek, suggest that social justice is impossible with strict liberal perspectives. It can be said that both of two liberalist thinkers have some similarities and differences about social justice.

Keywords: Social Justice, Rawls, Hayek, Justice, Inequality.

Giriş

İnsan hakları, toplumsal adalet ve sosyal politika ve sosyal adalet kavramıyla yakından bağlantılı kavramlardır. İnsan hakları ve toplumsal adalet ilkeleri insan ihtiyaç ve çıkarlarıyla ilişkilidir. Haklardan bahsedebilmek için toplumsal adaletin varlığının olması gerekmektedir. Hak kişilikten ayrı düşünülmesi mümkün olmayan, ruhsal ve düşünsel bir yaşantı olarak görülmektedir. Bu bağlamda toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi noktasında sosyal adaletin önemi çok fazladır. Bu çalışmanın amacı iki liberal düşünür olan John Rawls ve Friedrich Hayek'in sosyal adalet kavramına bakış açılarındaki farklılık ve benzeştikleri noktaları ortaya koyabilmektir. Bu çalışmada iki liberal görüşün sosyal adalet bakış açısını karşılaştırmalı olarak ele almak istenilmiştir.

Toplumsal eşitsizliklerin tanımlanması ve bu bağlamda sosyal adaletin sağlanması konusu tarihsel süreçte üzerinde önemle durulan konuların başında gelmektedir. Sosyal adalet eşitsizliklerle mücadele konusunda sosyal politikayı gerçekleştirmede en önemli kavramlardan birisidir.

Sosyal adaletin sağlanması ile ilgili olarak literatürde kuramsal açıdan sözleşmeci ve faydacı yaklaşımdan bahsedilmektedir. Sözleşmeci yaklaşımda insanların aslında eşit ve özgür oldukları yaklaşımından hareket eder. Ancak toplumsallaşma süreci ile birlikte bu eşitlik bozulmuştur. Bu eşitliğin sağlanması yasal haklar ve karşılıklı uzlaşma ile sosyal adaletin sağlanacağı üzerinde temellenmektedir. Faydacı yaklaşıma göre ise özgürlüklerin artırılması refah düzeyini artırır; ancak, faydacı yaklaşıma göre eşitsizliklerin giderilerek bireyler ve toplumun farklı sınıfları arasında eşitsizliği gidererek sosyal adaleti sağlama gibi bir amacı bulunmamaktadır. (Sunall, 2011: 303). Düşünsel anlamda, sosyal adalet ile adalet arasındaki ilişki Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından geliştirilen faydacılık kuramıyla oluşturulmuştur. John Rawls tarafından geliştirilen adalet kuramı ile daha anlamlı bir yapı kazanmıştır. Örneğin J.Stuart Mill'e göre üretim sürecinde açığa çıkan verim ve karlılığın sadece sermaye sahiplerine değil, onları çalışarak ortaya çıkaran işçi sınıfına da dağıtılması gerektiği inancındadır. Ona göre paylaşım

* Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

**Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

adil olmalıdır ve burada ortaya çıkan pürüzler tamamen insanidir. Yani adil olmayan paylaşım sisteminden insanlar sorumludur. Mill, sınıflar arasında varolan çatışmaların, zenginliğin eşit dağılımını sağlayacak yeni kurullarla çözüleceği inancındadır. Mill' e göre sosyal adaletin etkin şekilde işleyebilmesinde sendikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal adalet ve eşit paylaşım kavramları Rawls'ın "Adalet Teorisi" kuramı için birer hareket noktası olmuştur. (Topakkaya, 2009: 10). John Rawls tarafından farklı bir şekilde ele alınan sosyal adalet kavramı için faydacı yaklaşım da önemli bir referans olmuştur.

Toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi ve toplumsal adaletin sağlanabilmesi noktasından hareketle; sosyal adaletle ilgili düşünceler, sosyal politika, iktisat, siyaset bilimi gibi alanlarda disiplinler arası bir yaklaşımla merkezi konuma gelmiştir. Sosyal adaletle ilgili önemli düşünürlerden birisi olan Rawls' un düşüncelerinin liberalizmin aksine sosyalizme daha yakın olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal adalet konusunda dikkate değer bir başka isim de Hayek'tir. Onu bu konuda dikkate değer kılan sosyal adalet kavramını, liberalizmin temel ilkelerinden yola çıkarak eleştirel bir yapı üzerinde inşa etmesidir. Hayek in başlangıç noktası kendi içinde oldukça anlamlıdır. Ona göre sosyal adalet tümüyle içi boş bir kavramdır. Çalışmalarında sosyal adaletin gerçekleştirilmesi sürecinde atılan adımların bu sonucu ortaya çıkaracağını savunmaktadır. Hayek gibi neoliberal düşünürlerin aslında sosyal adalet gibi bir kavrama olan katkılarını incelemek ilginç gözükmetedir İşte tam da bu noktada neoliberal düşünceleriyle pek çok ekonomisti ve politika yapıcıyı etkileyen Hayek'in sosyal adalet ile ilgili düşüncelerini irdelemek önemlidir. Rawls'un takipçileri ve eleştirmenleri bu tartışmaların ışığında Hayek'in bu konudaki çalışmalarının üzerinde daha fazla durmuştur.

İki liberal düşüncenin temsilcisi olan Rawls ve Hayek'in sosyal adalet hakkındaki düşüncelerinin kendi içinde tutarlı ama aynı zamanda birbirinin karşıtı kabul edilebilecek bir noktada oldukları söylenebilir.

1. Sosyal Adalet

Sosyal adaletin sağlanması çok eski zamanlardan bu yana insanlığın temel dertlerinden biri olmuştur. Sosyal adalet kavramına hem hukuki hem de sosyolojik açıdan yaklaşmak mümkündür. Sosyal adalet, demokratik bir ülkenin hem kanunlar önünde hem de fırsat eşitliği bağlamında vazgeçilmez kavramlarından birisidir. Sosyolojik açıdan bu kavram, üretim sürecinde ve üretim sonrasında paylaşımın mümkün olduğu kadar topluma yayılması ve toplum sağlığı açısından sosyal tabakalar arasında adalet duygusunu rencide edecek ölçüde bir farklılaşmanın önüne geçmek için gerekli önlemlerin alınması olarak değerlendirilebilir.

Sosyal adalet, toplumdaki tüm kişilerin eşit haklara sahip olmasını, iktisadi ve sosyal gelişmelerden faydalanmada kimse arasında ayrımcılık yapılmaması üzerine kurgulanmıştır. (ILO, 2003: 1).

Sosyal adalet, nimet ve kulfetlerin toplumda adil bir şekilde dağıtılmasıdır. Bir başka deyişle, toplumda herkesin hakça bir paylaşım olduğu konusunda genel bir kanaatinin bulunmasıdır. (Sunal ,2011: 286).

Sosyal adalet kavramı, bir toplumdaki bölüşüm modelinin adalet ilkelerine uygun hale getirilmesini ve bu girişimin gerçekçi koşullarının oluşturulmasını içermektedir. Bu bakımdan sosyal adalet kavramı, sosyal sınıflar arasındaki çelişkileri en aza indirmeyi amaçlamaktadır. (Kaya, 2000: 229).

Sosyal adaletin sağlanması, sosyal politika aracılığı ile mümkün olacaktır. Modern toplumlarda insan hakları kavramının gelişmesi, refahın artışı, özgürlük, eşitlik ve adalet anlayışının sosyal nitelik kazanması gibi gelişmeler yaşanırken ,diğer yandan da nitelikli bir toplum ve emeğe sahip olmanın önemi daha da artmıştır. Sosyal adalet kavramının içeriği günümüzde daha geniş bir anlam kazanmıştır. Ekonomik açıdan zayıf kesimde olanların korunması sosyal adaletin bir gereği haline gelmiştir. Bütün insanlar bağımlı olmadan yaşamalarını sürdürmeli ve kendilerini geliştirebilme konusunda eşit fırsatlara sahip olabilmelidirler. (Şenkal, 2005: 47).

Eşitsizliklerin azaltılması noktasında sosyal adaletin sağlanması ve sosyal adalete yüklenen anlam bakımından önemli düşünürlerden birisi olan John Rawls ve Hayek'in bu noktada farklılaştıkları söylenebilir.

2. John Rawls' a Göre Sosyal Adalet

John Rawls Amerikalı ahlak ve siyaset felsefesisidir.¹ Rawls, ceza üstüne 1950' lerde yazdığı ilk yazılarından etik ile doğruluğun temellerine yönelik yazılarına kadar hemen bütün yazılarında toplumsal adalet sorunuyla uğraşmıştır. "Bir Adalet Kuramı" başlıklı çalışmasında daha önceki çalışmalarında vardığı ana sonuçları bir araya getirerek "doğruluk/haktanırlık olarak adalet" diye adlandırdığı özgün bir toplumsal adalet anlayışını kapsamlı bir biçimde savunmaya çalışmaktadır. Bunu yaparken, egemen ahlak felsefesi olarak nitelendirdiği faydacılığın karşısına başka bir seçenek getirdiği görüşündedir. Söz konusu yapıtında ayrıca liberal adalet anlayışının temel ilkelerini toplumsal sözleşme çerçevesinde savunan bir kuram

¹ Bir Adalet Kuramı (A Theory of Justice, 1971) başlığını taşıyan kitabı siyaset kuramı alanında yirminci yüzyılda yazılmış en önemli kitap olarak görülmektedir.

geliştirerek, bir bakıma siyaset kuramında toplumsal sözleşme geleneğini yeniden canlandırmaya giriştiği görülür.

Rawls, toplumsal eşitliğin inşa edilmesi anlamında önemli kavramlardan birisi olarak gördüğü sosyal adalet kavramını felsefik bir bakış açısı ile ele almayı tercih etmiştir. Rawls'un sosyal adalete bakış açısının özü , liberal-demokratik bir sistemden hareketle özgürlükten taviz vermeden adil bir sosyal politikaya nasıl ulaşılacağı üzerine kuruludur. (Topakkaya, 2006: 102).

Rawls vatandaşların eşitlik ve özgürlük nosyonlarını tartışmak suretiyle bir adalet kavramı geliştirmiştir. Bütün vatandaşlar tarafından paylaşılabilen bir adalet fikri sunmaya çalışmıştır. İnsanların adalet hissine ve iyi kavramına sahip olduklarını ve bu iki ahlaki güçten dolayı da özgür olduklarını iddia eder. Adalet hissi anlama, onaylama ve sosyal işbirliğinin adil terimlerini karakterize eden sosyal adalet kavramından hareket etme kapasitesidir. Diğer taraftan iyi kavramına sahip olma yetisini de su şekilde tanımlar: iyi kavramının yetisi biçim veren, yeniden düzeltmeler yapan bir kapasitedir ve bir insanın akla uygun avantajını veya iyisinin kavramını mantıklı olarak takip etmektir. Adil bir sistem olarak toplumun temel fikri olan doğruluk olarak adalet eşit ve özgür insanlar ve düzenli bir toplum fikri üzerine kuruludur (Gülcan, 2007: 87).

Toplumsal adalet kavramını faydacılık kuramına yöneltilen eleştiriler bağlamında geliştiren Rawls, toplumsal adalet kavramının temel iki ilkesi olarak öngördüğü eşitlik ve özgürlük ilkesi ile farklılaşma ilkesinden hareket ile sosyal adalet kavramına vurgu yapmayı tercih etmiştir.

Rawls kendi adalet teorisini bireylere bağlı olarak değil; hukuk devleti ve politik çerçevede diğer bir deyişle kurumsal anlamda yapılandırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal eşitsizliklerin azaltılmasında bireysel özgürlükler önemlidir. Rawls' a göre herkes temel hak ve özgürlüklerini belirleyen sistem üzerinde eşit haklara sahip olmalıdır. Bu en temel kurallardan birisidir. Özgürlük sadece özgürlük alanları için kısıtlanabilmektedir. Sosyal adalete önemli bir anlam kazandıran en temel ilkesi farklılaşma ilkesidir. Farklılaşma ilkesi bağlamında sosyo ekonomik eşitsizlikler öyle bir şekilde düzenlenmelidir ki, dezavantajlı konumda bulunan bireylere dahi en iyi imkanlar sunulabilmelidir. (Pfeffer, 2001: 381)

Ekonomik eşitsizliklerin dezavantajlı gruplar lehine yeniden düzenlenmesini öngören farklılık ve fırsat eşitliği ilkeleri ise sosyal adaleti yeniden biçimlendirerek en kötü durumdakilerin yararına olan yeni bir dağıtım adaleti sunar (Sağlam,2007: 185).

Rawls' a göre toplumun bütün bireyleri temel özgürlükler bağlamında eşit haklara sahiptir. Rawls toplumdaki sosyal ve iktisadi eşitsizliklerin, herkesin avantajına olacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Toplumdaki eşitsizliklerin minimum seviyede kalarak toplumsal adalet algısının daha anlamlı bir yapıya büründürülmeye çalışılması amaçlanmaktadır. Bu yapının gerçekleştirilebilmesinde toplumun temel kurumsal yapısının düzenlenmesi gerekmektedir. (Boulding ve Worland, 1973: 665-666)

Rawls'a göre adil toplumda devlet adaletin koşullarını sağlamakla yükümlüdür. Adaletin içeriğinin ne olması gerektiği ise halkın kurucu gücü tarafından belirlenmelidir. Sosyal adaletin ilkeleri ve işleyiş süreci, eşitliği sağlayacak bir kurgu olmalıdır. Rawls'ın asıl üzerinde durmak istediği konu, özgür iradenin önemidir. Fırsat eşitliği ve özgürlük kavramları son derece önemlidir. Ekonomik ve sosyal kazanımlar için bu değerlerden vazgeçilemez. Yapılan eşitsizlikçi uygulamalar, en zayıf sosyal sınıfların refahını yükseltiyor ve fırsat eşitliğini sağlıyorsa, sosyal adaleti de sağlıyor demektir (Sunal ,2011: 292).

Rawls, gerçekte var olan eşitsizlikleri verili olarak kabul eder. Ayrıca bölüşümde adaletin sadece ekonomik yönüyle ilgilenmez. Benlik saygısı ve fırsat eşitliği gibi sosyal değerlerin de eşitlik temelinde dağıtılmasını isteyen Rawls'a göre eşitsizlik yaratan uygulamalar, en yoksul/yoksun sınıfların yararına oluyorsa, dağıtımdaki adalet ilkesi bozulmaz. Oysa liberal düşünürlerin birçoğu için böyle bir öncelik yoktur (Sunal , 2011: 293).

Rawls' a göre temel kurumların rolü bireylerin ve toplumların eylemlerinin gerçekleştiği adil arka plan şartlarını güvence altına almaktır. Bu yapı uygun bir şekilde düzenlenip ayarlanmazsa, belli işlemler ne kadar adil görünse de başlangıçta adil olan toplumsal süreç bu özeliğini kaybeder. Bu durum eşitlik ve adalet algılarının zedelenmesine sebep olur. Rawls'a göre her birey gelir ve istihdam yeteneklerini elde etme ve benzeri konularda adil olanaklara sahip olmalıdır.(Rawls , 2007: 297).

Bir toplumda adalet, toplumsal yapıyı belirleyecek kuralların adil bir şekilde düzenlenmesi ve benimsenmesi ile gerçekleşebilecektir. Bu noktada her birey başkalarının özgürlükleriyle uyumlu olacak şekilde eşit haklara sahiptir Toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin giderilmesinde dezavantajlı konumda bulunan gruplara ayrıcalık sağlanmasına izin verilebilir (Rawls ,2007: 297). Dezavantajlı konumda bulunan bireylerin toplumsal yapıya kazandırılmaları için yoksulluğun azaltılmasına yönelik sosyal politika uygulamaları gerekli görülmektedir. Bu şekilde toplumsal adaletin sosyal adalet yolu ile gerçekleştirilmesine yönelik çabalara uzun yıllardır rastlanmaktadır. Toplumsal yapıdaki her türlü eşitsizlik ve adaletsizliğin dezavantajlı konumdakilerin lehine yönelik gerçekleştirilmesi Rawls'a göre bir adaletsizlik algısı olarak biçimlenmemelidir. Toplum içerisinde aktif sosyal politika araçları ile adaleti sağlamaya yönelik

çabalar da vardır. Rawls'a göre toplumda bazı hakların elde edilmesinde doğuştan gelen şans, talih, sınıf, ırk, cinsiyet gibi bazı faktörlerin etkileri bertaraf edilmelidir. Bu bağlamda fırsat eşitliği önemlidir. (Flew, 1986: 1981).

Rawls toplumsal adalet kavramını geliştirirken faydacılık kuramından hareket etmiştir. Rawls'ın toplumsal adaleti, faydacılığa yönelttiği itirazlar sonucunda ortaya çıkmıştır. Rawls'a göre faydacılık açısından önemli olan sadece toplum refahı olup, bireysel olarak insanların refahı ve mutluluğu önemli değildir. Bu bağlamda, toplumda refahın bireyler arasında nasıl dağıtılacağı ya da genel refahın bireylere nasıl yansıtacağı sorunu faydacılık açısından önem taşımamaktadır. Bu nedenle faydacılık toplumda gerek refahın gerekse özgürlük ve hakların dağılımında eşitsizliklere yol açmaktadır. Bu bağlamda Rawls da faydacılığı eleştirirken insanın biricikliğine ve özerkliğine vurgu yapmaktadır. (Rawls, 1985: 26)

O'na göre her birey, toplumun genel yararı uğruna bile olsa, çiğnenmemesi gereken bir dokunulmazlığa sahiptir. Oysa faydacılık toplumun genel yararı ve mutluluğu adına bireyin hak ve özgürlüklerinin çiğnenmesine göz yumabilmektedir. Rawls'a göre "adalet bazılarının özgürlüğündeki eksilmenin, başkaları tarafından paylaşılan daha büyük bir iyi ile haklı kılınmasını kabul etmez" (Rawls, 1985: 3). Dolayısıyla toplumun genel yararı gerektiriyor diye bireyin hak ve özgürlüklerinin çiğnenmesi ya da bireyden bu yönde bir fedakarlıkta bulunulmasının talep edilmesi söz konusu olamaz. (Rawls, 1985: 26).

Rawls'un bir başka eleştirisi de toplumsal refahın azamileştirilmesini en yüksek iyi olarak kabul eden faydacılığın sadece bütünü göz önünde bulundurması, bireysel farklılıklara yer vermemesi; başka bir ifadeyle, bireyin olmamasıdır. Her insanın farklı tercihleri olabileceğini, bunun yanında her insanın "kendi iyi anlayışının" da var olabileceğini vurgulamaktadır. Oysa faydacılık toplumun genel yararı uğruna tüm bu bireysel farklılıkları göz ardı etmektedir. (Avsar, 2006: 15)

Rawls'ın sosyal adalet kavramı, bir boyutuyla sosyal refaha da vurgu yapmaktadır (Avsar, 2006: 16). Rawls'da adaletin temel konusu toplumun temel yapısı ve buna bağlı olarak bütün toplumsal, siyasal kurumlardır. Toplumsal işbölümünü gerekli ve mümkün kılan koşulların bütünü adaletin konusu çerçevesinde yer almaktadır. (Rawls, 1985: 6). Başka bir ifade ile Rawls'da adalet, toplumsal işbirliğinin getirdiği hak ve ödevlere ilişkin bölüşüm ve dağıtım süreçleri ile ilgilidir. Rawls'a göre insanların adalete duyduğu ihtiyaç, toplumsal yaşamın koşullarından kaynaklanmaktadır. Toplum denilen olgu bir yandan karşılıklı menfaat amacıyla oluşturulan bir işbirliğini temsil ederken, farklı çıkarların çatışma potansiyelini de bünyesinde barındırır. Bir arada yaşamının getirdiği koşullar; malların, refahın, hak ve özgürlüklerin dağıtımına ilişkin problemleri gündeme getirmektedir. Bu sorunların çözümü için toplumda belli adalet ilkelerinin varlığı gereklidir.

Rawls'a göre adalet toplumsal kurumların ilk erdemidir. Rawls'a göre adil temel hak ve özgürlüklerin kamusal olarak onaylanması önemlidir. Bu toplumsal kurumların ve eylemlerin kuruluşunda mutlak bir zorunluluktur. (Flew, 1986: 180).

Rawls'a göre adalet iki temel ilkeye dayanır. Bu iki temel ilkedeki birincisi, temel hak ve özgürlükler bağlamında bireylerin uyumlu bir hakka sahip olmasıdır. İkincisi ise ayırım ilkesi olarak tanımlanan; dezavantajlı grupların eşitsizliklerinin azaltılmasıdır. Diğerisi ise fırsat eşitliği üzerine kurgulanan ilkesidir. Rawls'a göre, bu ilkelerden birincisinin, bireysel özgürlüğün, "farklılık ilkesi" diye de bilinen ikincisi karşısında önceliği vardır. Bu nedenle özgürlüklerin de bir sınırı vardır. Konuşma özgürlüğü ve ibadet özgürlüğü, gibi birtakım temel özgürlükler dezavantajlı konumda bulunan bireylerin özgürlüklerini zedeleyecek şekilde kullanılamazlar. Bu anlamda toplumsal kurumlar toplumun refah açısından en kötü durumda olan kesimlerinin durumlarının iyileştirilmesi için tasarlanmak zorundadırlar. Farklılık ilkesi, en az ayrıcalıklı olanın yararına olduğu sürece eşitsizliklere izin vermektedir. Temel özgürlük alanları sadece özgürlük için sınırlanabilir; bunun dışında herhangi bir ortak amacı gerçekleştirmek için sınırlanamaz. Özgürlük ancak, bütün bireylerin özgürlüklerini artması ve özgürlüğü sınırlanan bireylerin bunu kabul etmeleri, suretiyle sınırlanabilir. Rawls, farklılık ilkesine uyan eşitsizliklerin genel yarar için önemli olduğunu belirtir. (Crespigny, 1994: 276). Bu açıdan toplumsal eşitsizliklerin en aza indirilmesi sosyal adaletin sağlanması için elzemdir.

Rawls'ın bu iki ana ilke üstüne bina edilmiş genel adalet anlayışı uyarınca savunulan çoğunluk kuralı şu tümceyle özlü bir biçimde dile getirilebilir. Birincil düzeydeki bütün toplumsal iyiler -özgürlük, fırsat, gelir, refah, saygınlık- eşit dağıtılmalıdır; bu iyilerden her- hangi birinin ya da bir bölümünün eşit dağıtılmayışına ancak daha kötü durumda olan kesimlerin yararının gözetildiği durumlarda izin vardır. "Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler öyle bir şekilde yeniden düzenlenmelidir ki hem şartları en kötü olan insanlara en iyi perspektifler sunulmalı hem de herkese eşit şekilde resmi makam ve görevlere sahip olma hakkı tanınmalıdır. Bu şekilde sosyal adalet toplumsal adalet yoluyla gerçekleşmiş olabilecektir (Avsar, 2006: 20).

3. Sosyal Adalet Kavramına Farklı Bir Perspektif: Hayek

20. yüzyılın önemli liberal düşünürlerinden Hayek, liberalizmin temelini bireysel özgürlükler olarak görmektedir. Özgürlük bireyin keyfi müdahalelerden korunması ile ortaya çıkar. Kendiliğinden doğan düzen fikrini özgürlüklerin sağlanmasının temel koşulu olarak gören Hayek burada devlete önemli bir sorumluluk yükler. Hayekçi liberalizme göre devletin temel fonksiyonu, kendiliğinden doğan düzen içinde toplumda ortaya çıkan farklılıkların kanunlar yoluyla çatışmaya dönmesini engellemektir (Hayek, 1967: 41-43).

Devlet çatışmaları engelleyerek toplumda çoğulculuğu korumuş olur. Çoğulculuğun bir diğer koruyucu unsuru da piyasa ekonomisidir. Piyasa ,ekonomik aktörler olarak bireylerin kendi imkan ve bilgilerini adil davranış kuralları çerçevesinde, kendi tercihleri doğrultusunda kullanmasına dayanır. Bu yüzden Hayek bireyin girişim özgürlüğünü düşünce özgürlüğü kadar önemli kabul eder. Hayek buradan hareketle, piyasa ekonomisi korunmazsa özgürlüğün korunamayacağını, devlet müdahaleciliğinin biçimlerinin bireysel özgürlükleri sınırlandıracağını savunur (Yayla, 2012: 12).

Hayek' e göre liberalizm negatif karakterli 3 temel öğeden oluşur: Hürriyet, adalet ve barış. Toplumsal yaşamda bu değerleri engelleyici unsurlar ortaya çıkmadıkça değerler kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Bu noktada özellikle adalet değerine vurgu yaparak, liberalizmin entelektüel ve politik olarak yozlaştığını iddia eder. Çünkü liberal sistem içerisinde adalet, sosyal adalet ile ikame edilmeye çalışıldıkça, devlet müdahaleleri bireylerin özgürlüklerini ihlal etmiştir. Ona göre sosyal adaleti sağlama çabası ile liberalizm yıkılır ve totaliter bir rejim ortaya çıkar (Hayek, 1966: 48-51). Hayek bu bağlamda sosyal adalet teorisini eleştiren öyle bir yaklaşım geliştirmiştir ki, karşısına çıkan sosyal adalet yaklaşımlarının Hayek'i dikkate almaları gerekmiştir. .

Hayek'e göre sosyal adalet teriminin kullanılması çok eski bir tarihe dayanmamaktadır. Tam aksine, sözü edilen terim ilk kullanıldığı günden bugüne sosyalizan bir içerik taşır. Klasik sosyalizm taraftarları üretim araçlarının sosyalleştirilmesini amaçlamış; böylece, onunla zenginliğin adil dağıtımının gerçekleştirilebileceğini düşünmüşlerdir. Sosyal adalete bağlılık bireyin sahip olduğu ahlaki duyguların temeli, iyi insanın ayırt edici özelliği ve vicdanlılığın saygın bir işareti haline gelmiştir (Hayek, 1995: 100-101).

Hayek herhangi bir örgütlenmeden farklı olarak özgür insanlardan oluşan bir toplumda sosyal adaletin "boş ve anlamsız" olduğu iddiasının çoğu kişiye inanılmaz gelebileceğini vurgulamıştır. Yapılan işlerin sonuçlarının öngörülemediği bir sistemde sosyal adaleti sağlama çabası boş ve adaletsiz olacaktır. Sosyal adalet ancak bireylere ne yapacaklarının emredildiği güdümlü bir ekonomide veya kumanda ekonomisi içinde anlam kazanır. Çünkü böyle bir ekonomi, özgür piyasa kuralları çerçevesinde değil, belirli talimatlarla yönetilmektedir. Hayek özgür bireylerden oluşan bir toplumda sosyal adaleti sağlama konusunda bir çaba içine girildiğinde bu çabanın özgür toplumun değerlerini işlevsiz kılacağını savunur (Hayek, 1976: 65-68)

Sosyal adalet kuramını tartışmaya, sosyal adaleti sağlayan unsurun birey olduğunu ifade ederek başlayan Hayek' e göre eşitsizliğin ortaya çıkışında bir *kasıt* olmadıkça bu durum adaletsiz olarak tanımlanamaz. Ona göre bireyin doğuştan gelen eşitsizliğini azaltma konusunda diğer bireylerin ahlaki sorumluluğu yoktur (Lukes, 1997: 120). Örneğin düşük gelirli bir ailede doğan herhangi bir bireyin fırsat eşitliğinden faydalanmayışında ve bireyin karşı karşıya kalacağı eşitsizliklerde diğer bireylerin sorumluluğu söz konusu değildir.

Hayek sosyal yardımlaşmanın mümkün olduğu ve sosyal faydanın paylaşılabileceği görüşlerine karşı katı bir liberalizmi savunur. Devletin sosyal adaleti sağlama noktasında yapacağı müdahalelerin piyasa işleyişini bozacağı iddiasından hareketle liberalizmin bu alandaki hoşgörüsünü kabul etmez. Temel argümanı sosyal adaletin toplumsal yaşam içerisinde sağlanmasının mümkün olmadığıdır. Piyasanın kendiliğinden işleyen düzeninin seçilmesinde bu durumu en güçlü kanıt olarak sunar . Hayek' e göre sosyal adaletin sağlanması için eşitsizlikleri azaltmada yapılacak devletin herhangi bir müdahalesi eşitsizliklerin daha da artmasına sebep olur. (Lister, 2011: 7).

Hayekçi bakış açısında toplumda sosyal adalet fikrini savunmak mümkün değildir; çünkü her birey kendi adalet anlayışına sahiptir. Sosyal adalet sosyalizmin kalbinde yer alır. Sosyal adalet özgür bir toplumun içselleştirdiği değerler açısından büyük bir tehdit olarak algılanmalıdır (Hayek, 1976: 65). Sosyal adaletin siyasi eylemleri yönlendirebilecek ve bu yönlendirme süreci mevcut sistemi totaliter sisteme yakınlatacak gücü vardır (Hayek, 1976: 68). Hayek'i destekleyen liberal iktisatçılar da sosyal adalet anlayışının yalnızca katı kurallarla yönetilen kapalı toplumlarda meşru olabileceğini savunurlar (İkedo, 2010: 13).

Hayek sosyal adalet fikrinin yaygın hegemonyanın bir başarısı olduğunu ileri sürer. Sosyal adalet fikri tarihsel süreç içinde sadece kalbinde yer aldığı sosyalistleri değil aynı zamanda muhafazakârları ve çağdaş siyasal bakış açısına sahip tüm toplumsal grupları etkileyen bir kavram olmuştur (Lukes, 1997: 118).

Hayek sosyal adalete olan bakış açısını 6 temel iddia ışığında açıklamaya çalışmıştır. İlk iddiası özgür bireylerin olduğu piyasa toplumunda sosyal adaletin anlamsız bir kavram olduğu ilkesidir. Çünkü her özgür bireyin kendine ait bir sosyal adalet kavramı bulunmaktadır. Dolayısıyla toplumun bütününe kapsayan bir sosyal adalet kavramı düşünülemez. Sosyal adalet ahlaki değerlerden türer. Ahlaki değerler, toplumsal yaşamda inanç sistemleri üzerinden yaygınlaştığı için Hayek ikinci iddiasını ortaya atarak sosyal adaleti “dinsellik” ilişkilendirir. Hayek bu durumu eleştirerek, özgür bir toplumda bireylerinin kendilerinden kaynaklanan farklılıkları eşitleyecek bir toplumsal oluşum olmadığını iddia eder (Hayek, 1976: 68).

Hayek’in üçüncü iddiası sosyal adalet kavramının kendi içinde çelişmesidir. Çünkü O’ na sosyo ekonomik haklar da aslında kendi içlerinde çelişkilidir. Devlet belli gruplar lehine sosyal adalet içeren bir müdahalede bulunduğu anda amaçladığının tersi bir sonuçla karşılaşacaktır. Dolayısıyla bireyler sosyal adalet içeren eylemleri tartışmamalıdır. Zaten bu eylemlerin toplumsal yararını irdelemek oldukça karmaşıktır (Hayek, 1976: 76).

Hayek’in dördüncü iddiası sosyal adalet kavramının “ideolojik” olmasıdır. Ona göre toplumda belirli bir grubun memnuniyet derecesini, ihtiyaçlarını, değerlerini ve taleplerini sağlamayı garanti edebilecek bir kurum bulunmamaktadır. Bunu sağlayan bir düzenleme olsaydı bile hiçbir otorite böyle bir modeli gerçekleştirecek bilgiye ulaşamayacaktı. Çünkü Hayek’ e göre bunların her biri ölçülmesi imkansız değerlerdir (Hayek, 1976: 76).

Hayek ortaya koyduğu beşinci iddiayı sosyal adaletin sağlanması hususunu olanaklı görmemesi noktasından türetmiştir. Sosyal adaleti gerçekleştirme konusu devlet kurumunun üzerinde büyük bir baskı oluşturmaktadır. Bunu başarmak için yanlış adımlar attığında ortaya adaletli dağıtım sağlama sürecine benzer bir tablo çıkmaktadır. Çünkü pek çok bireyin ya da grubun konumu devlet otoritesi üzerinde etkilidir. Devlet adaletli dağıtım sürecinde otoritesini onların konumuna göre de yönlendirmektedir. Dolayısıyla sosyal adaleti sağlama çabası politik müdahaleyi yönetmeye başlamakta; bu süreç giderek totaliter sisteme yaklaşma ile sonuçlanmaktadır. Sosyal adaletin gerekli kıldığı unsurları sağlamaya çalışan sistem yüksek bir müdahalecilik anlayışını beraberinde getirmektedir. Böyle bir toplumda ise özgür bireye yer kalmamaktadır (Hayek, 1976: 80-81). İşte bu noktadan hareketle sosyal adaleti sağlama çabasının “felaket ile ” sonuçlanacağını iddia ederek altıncı ve son kanıtını da sunmuş olmaktadır (Hayek, 1976: 81).

Sonuç Yerine

Toplumsal eşitsizlikleri tanımlama ve bu eşitsizliklerle mücadele etme konusundaki tartışmalar yüzyıllardan beri süregelenmiştir. Adil toplumun ne olduğu ve ne olması gerektiği sorgulanmalıdır. Yoksulluk, eşitsizlik, şiddet, kültürel ve etnik çatışmaların çağdaş toplumların halen yaşadığı en temel sorunlar olduğu gerçeği göz önüne alındığında, “adil toplum”un ne olduğu ve onun kurumlarının nasıl düzenleneceği sorularına ilişkin verilecek cevapların önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu noktada toplumsal adaletin inşa edilmesinde sosyal politikanın ve sosyal politikanın kendini gerçekleştirme kaynaklarından birisi olan sosyal adaletin yeri çok büyüktür. Dolayısıyla hem sosyal adaletin sağlanması, hem de o adalet sağlanırken devletin yükleneceği fonksiyonların niteliği önem taşımaktadır

Bu çalışmada iki liberal düşünür olan Hayek ve Rawls’un sosyal adalet kavramına olan farklı bakış açıları irdelenerek , kavram anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Rawls ve Hayek’in kavram üzerinde geliştirdikleri benzer ve farklı noktalar karşılaştırmalı bir bakış açısı ile ele alınmıştır.

20 yüzyılda klasik liberal düşünce geleneğini savunan Hayek, sosyal adalet kavramının liberalizmin yozlaşmasına neden olduğu düşüncesinden hareket ederek, sosyal adalet kavramına karşı şüpheli bir yaklaşım sergilemiştir. Rawls ise sosyal adalet kavramına getirdiği yeni bir bakış açısı ile eşitsizliklerin azaltılmasında sosyal adaletin önemine vurgu yapmıştır. Rawls faydacılığa yapmış olduğu eleştirel bakış açısı ile sosyal adalet anlayışına yeni bir bakış kazandırmıştır.,

Esas itibarıyla liberal paradigmanın sınırları dahilinde olan iki düşünür de aslında sosyal adaleti sağlamanın gerekli olduğundan hareket eder. Aynı zamanda adaleti sağlama konusunda yapılacak olan müdahalelerin bireysel özgürlükleri zedeleyebileceği endişesini taşırlar. Ancak, sosyal adaletin sağlanması meselesinde, devletin herhangi bir rol üstlenip üstlenmemesi, eğer üstelenecekse de, o rolün nasıl bir rol olması gerektiği konusunda ayrı düşerler. Rawls, belirli bir toplum düzeni içinde yetişmiş, belirli bir eğitim düzeyine sahip bireyin temel ahlaki değerlere ve dolayısıyla sosyal adalet duygusuna sahip olduğunu iddia eder. Ona göre adalet toplumsal kurumların ilk erdemidir. (Rawls, 1963:102). Bu noktadan hareketle Rawls, sosyal adaleti sağlamanın önemine vurgu yaparak devlete bu konuda belirli görevler yükler. Hayek ise sosyal adaletin sağlanması gerektiği konusunda şüphe taşımamakla beraber sosyal adaletin sağlanması sürecinde devletin yapacağı herhangi bir müdahalenin, liberalizmin içselleştirdiği adalet kavramını zedeleyeceği görüşünden hareketle devlet müdahalesine karşı oldukça katı bir tutum geliştirmiştir.

Rawls sosyal adaletin gerçekleştirilmesi ile ilgili olarak demokratik bir devletin varlığını savunur. Rawls hükümetlerin yurttaşlarına olası en geniş sivil hakları ve ekonomik fırsatları vermesi gerektiğine inanmaktadır. Bunun gerçekleştirebilmesi için hükümetin demokratik bir yapıda olması gerekir. Rawls'a göre demokratik olmayan bir devlet yapısı dezavantajlı konumda bulunan bireylerin refahını geliştiremez. Bunun yanı sıra Rawls'a göre demokratik olmayan bir devlet dezavantajlı konumda bulunan bireylerin haklarını ihlal edebilir .ayrıca bu durum devlet ve vatandaş arasındaki sağlıklı bir ilişki kurulmasına engel olur. (Skinner. 1991,s:138) Rawls sosyal adaletin gelişmesi için demokratik bir devlet yapısının gerekliliğini savunur.

Rawls ve Hayek arasındaki önemli bir benzerlik de sosyal adaleti sağlama sürecindeki temel kısıtlardır. Bu temel kısıtı faydacı kurama vurgu yaparak açıklarlar. Her ikisi de toplumda tüm bireyleri ilgilendiren müdahalelerin herhangi bir bireyin faydasını arttırırken bir diğerinin faydasını azaltmaması gerektiğini savunur. Rawls ve Hayek , özgür bireyin biricikliğine ve özerkliğine vurgu yaparak; toplumun genel yararı uğruna bile olsa bireyin çığnmemesi gereken bir dokunulmazlığa sahip olduğunu iddia eder.(Rawls ,1963: 26, Hayek,1976: 67).

Rawls'un burada Hayek'ten ayrıldığı önemli bir nokta adalet kavramını sınıflandırmasıdır. Bu sınıflandırmada önceliği temel hak ve özgürlüklere verirken, "farklılık ilkesi gereği" bu hak ve özgürlüklerin bir sınırı olmalıdır. Bu hak ve özgürlüklerin uygulanması konusunda dezavantajlı grupların eşitsizliklerini arttıracak bir şekilde yapılacak düzenlemelere karşı durur.

KAYNAKÇA

- ANTHONY, Flew,(1986). "Social Justice: From Rawls to Hume" , *Home Studies*, Volume XII, S. 177-191.
- AVŞAR, Hüseyin (2006). *Siyaset Felsefesi Açısından John Rawls'ın Adalet Teorisi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- CRESPIGNY, A.De (1994). *Çağdaş Siyaset Felsefecileri* , İstanbul: Remzi Kitapevi.
- GÜLCAN, Nur Yeliz, (2007). " Rawls'ın Doğruluk Olarak Adalet Teorisi", *Kayı Uludağ Felsefe Dergisi*, S.8 , s. 83-90.
- HAYEK , Frederich (1991). *The Principles Of A Liberal Social Order*, Studies in Philosophy, Economics and Politics, London.
- ILO (2003). "Working out of Poverty", *Report of the ILO Director-General*, 2003.
- HAYEK, F. A. (1976). *Friedrich, Law, Legislation and Liberty*, Chicago: University of Chicago Pres.
- IKEDA, Y.(2010). "Friedrich Hayek on Social Justice: Taking Hayek Seriously", *23rd History of Economic Thought Society of Australia Conference University of Sydney*, July 2010
- KAYA, Pir Ali (2000). " Sosyal Adaletin Teorik Çerçevesi Üzerine Bir Değerlendirme", *Nusret Ekin'e Armağan*.
- LISTER, A. (2011). "The Mirage of Social Justice: Hayek Against (And for) Rawls," *CSSJ Working Papers Series, SJ017 June ,Trinity Term*; May 10, 2011, Balliol College, Oxford Yayınları.
- LUKES, Steven,(2003) *Liberals and Cannibals*, London.
- PEFFER,R.G (2001). *Marksizm, Ahlak, ve Toplumsal Adalet*, cev: Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları.
- RAWLS , John (2007). *Siyasal Liberalizm*, Çev: Mehmet Fevzi Bilgin, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- NELL, Onara Kenneth E. Boulding, Stephen T. Worland (1973). " Three Reviews of John Rawls A Theory of Justice" *Journal Of Economic Issues*,Vol:2,No:4.
- RAWLS, John (1958). "Justice As Fairness", *Philosophical Review* Vol. LXVII.
- RAWLS John (1985). *A Theory of Justice*, Oxford University Press, 1985.
- SKINNER, Ouentin(1991). *Çağdaş Temel Kuramlar*, Cev: Ahmet Demirhan, Ankara: Vadi Yayınları.
- ŞENKAL Abdulkadir(2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*, Alfa Yayınları.
- SUNAL Onur (2011), "Sosyal adalet: Sosyal Politika Açısından Kurumsal Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 66, No. 3, s. 283-305
- TOPAKKAYA, Arslan (2009)"Sosyal Adalet Kavramı Sadece Bir İdeal midir?", *International Davras Congress*, Eylül 2009
- YAYLA, Atilla (2012) *Hayek'in Liberalizm Anlayışı*, Ankara: Kesit Yayınları.
- ZYGMUNT Bauman,(1999) *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar* ,çev. Ümit Ökten, İstanbul: Sarmal Yayınevi.